

van Haren (van de schoenenfabriek / winkels) de Watersnood van 1861

We schrijven 3 januari 1861. In de strenge winter was de Waal dichtgevroren en bij het inzetten van de dooi begon het rivierpeil snel te stijgen. De dooi, die volgde op een felle vorstaanval in december 1860 veroorzaakte wateroverlast en veel kruierend ijs in de Waal. De Waalbandijk, waar sinds mensenheugenis geen gevaar van overstroming te duchten viel, stond al enkele dagen stevig onder druk. Sommige schotsen staken brutaal boven de dijk uit. Op een aantal plaatsen dreigde het kruierend ijs de dijk te versplinteren, met alle gevolgen van dien.

Een ijsverstopping stroomafwaarts bij Vuren werd dagenlang bestreden, een hels en zeer gevaarlijk karwei. Bij Brakel ging het op 5 januari mis. De dijk begaf het en de polders van Brakel en Poederooijen stroomden vol. Ongeveer 23 huizen werden daar door de sterke stroming weggespoeld. Een dag later luidden de noodklokken van Zaltbommel toen bij Zuilichem ook de dijk doorbrak. Korenmolen 'De Hoop' wordt volledig weggevaagd door het watergeweld. Reddingsboten proberen later die dag bewoners te redden, maar nemen daarbij enorme risico's door een weg te banen tussen alle drijvende rommel en kadavers.

Ook bij Leeuwen werd de situatie kritiek. In februari 1861 brak de Waaldijk door bij Leeuwen. Hierdoor liep het gehele Land van Maas en Waal onder. De ravage was zo groot dat koning Willem III een bezoek aan het getroffen gebied bracht.

Gravure voorstellende de dijkdoorbraak bij Tiel in 1861, met afbeelding van hoogwaardigheidsbekleders;

Bij deze doorbraak kwamen 37 mensen om het leven. Riviervissers, zoals de hier afgebeelde, trokken met hun schuiten het overstroomde gebied in om slachtoffers van ijsschotsen en daken van huizen te redden. 'Dirk van de Weerd, Jan van de Weerd, Cornelis van de Weerd en Evert van Kessel, schippers te Leeuwen, redden zestien mensen van den dood'.

De familie van Haren

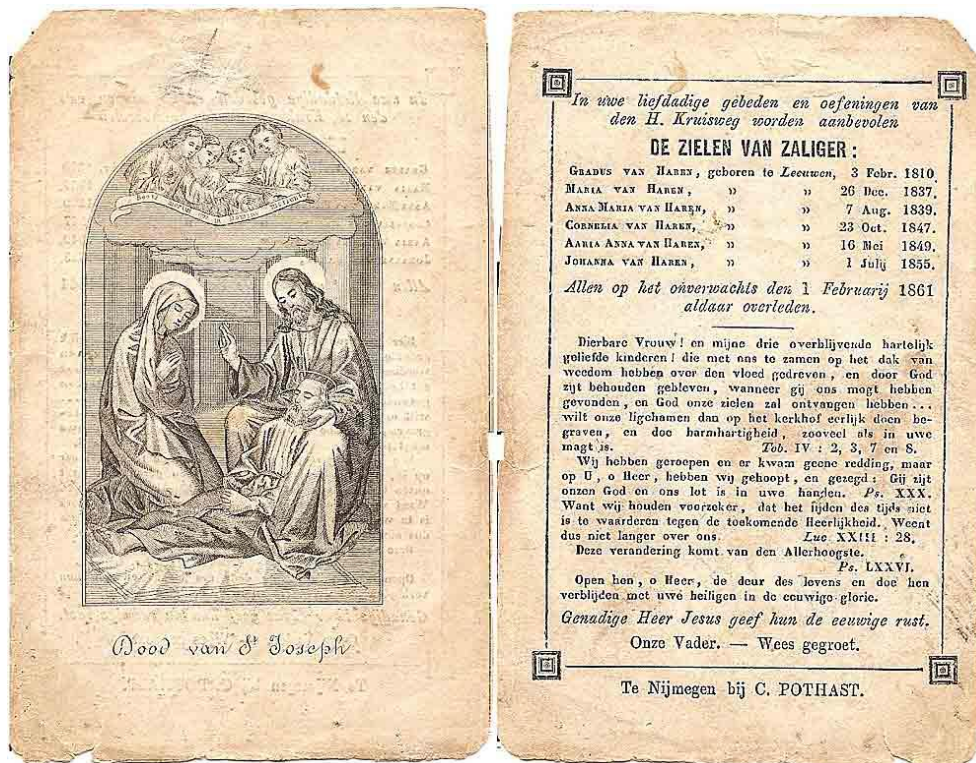
Vader Gradus van Haren rende met zijn hele gezin via de zoldertrap naar het dak van hun huis aan de Zandstraat in Leeuwen. Zijn vrouw, twee zonen en acht dochters liet hij voorgaan in de klim door het raam. Nog voordat hij zelf uit het dakraam kon klimmen, verwoestte het water het huis onder hen en brak het dak in tweeën. Vader dreef met vijf van zijn dochters steeds verder weg van het dakdeel, waarop zijn vrouw, twee zonen en een dochter zich bevonden.

Met stemverheffing riep hij boven het geweld uit om vooral bij elkaar te blijven. Het gezin werd steeds verder uit elkaar gestuwd. Op dit natuurgeweld hadden zij zich totaal niet voorbereid en de ijzige kou maakte dit avontuur extra zwaar.

Gradus wist op hun tocht nog twee andere bewoners te redden door ze op hun geïmproviseerde vlot te trekken. Een verschrikkelijke strijd volgde. Een straffe, ijzige wind bemoeilijkte de tocht. Het was moeilijk, zo niet onmogelijk om ook maar enigszins sturing te geven aan het grote drijvende dak. Onderweg dreef men verschillende keren tegen een verdrongen koe. De dochters schreeuwden het uit als dat gebeurde. Hoe het zijn andere gezinsleden verging, kon Gradus enkel gissen, maar vertrouwen in een goede afloop had hij niet.

Moeder Cornelia (47), Petronella (19), Steven (17) en Johannes (8) dreven twee dagen en nachten rond op de immense watervlakte voordat ze werden ontdekt in onderkoelde toestand.

Zij hadden het overleefd, maar later zou blijken dat vader Gradus (51), Maria (24), Anna (22), Cornelia (13), Marianna (11) en Jansje (5) de watersnood met de verdrinkingsdood hebben moeten bekopen.

(Het originele bidprentje is na vele omzwervingen in bezit gekomen van één van de nazaten, Rinie van Haren, die woonachtig is in Beneden-Leeuwen, met dank aan Louis Donkers)

Cornelia is vier jaar na de watersnood hertrouwd met Willem van den Hatert.

De gevolgen. Het dorp was veranderd in een grote zee waarop gedeeltes van huizen en schuren, kadavers, boomstammen, huisraad en talloze andere materialen rondredren. Het complete inventaris van mandenmakerijen en klompenmakerijen dreef met de stroom mee. Het verschrikkelijke leed en de enorme schade waren niet te overzien. Er was behoefte aan levensmiddelen, geneesmiddelen en verzorging. De nood was hoog.

Niets of niemand was in staat geweest om het woedende natuurgeweld te keren. Het water en ijs hadden zich een weg gebaad door een enorm gat te slaan in de beschermende Waaldijk. Het water verspreidde zich over tienduizenden bunders landschap en richtte een schade aan, die in jaren niet zou kunnen worden hersteld. De mens had gedaan wat hij kon. Nu was het Gods tijd om te tonen wat Hij voor de bewoners en hun eigendommen voorzag.

Nergens was men om dit moment veilig. Eenieder was op overleving bedacht, maar moest daarvoor een ijzingwekkende strijd leveren. 52 inwoners van Leeuwen werden vermist. Daarvan zouden er uiteindelijk 37 zijn verdronken. 68 huizen waren totaal vernield. 103 huizen en schuren liepen forse schade op. De totale schade werd geschat op 270.000 gulden.

110 huizen in Wamel en Leeuwen werden geheel verwoest

Het is thans opgemaakt, dat te Leeuwen 68 woningen geheel zijn vernield en 103 zwaar beschadigd, te Wamel 42 verwoest en 35 zwaar beschadigd, te Dreumel 40 vernield en 61 zwaar beschadigd. Te Wamel en Leeuwen wordt de schade op f 270.000 begroot.

De Gelderlander,
7 februari 1861

Op 21 maart werd de eerste overledene ter grave gedragen. Hendrik de Rappard zou dat jaar nog 100 worden, maar het lot besliste anders. Over de overige overledenen is weinig bekend. Jarenlang duurde het om de schade aan gebouwen en economie te herstellen, doch het menselijk geleden leed droegen de inwoners de rest van hun leven met zich mee.

Hendrik de Rappard zou 100e verjaardag gevierd hebben

(Uit De Gelderlander
van 21 Maart 1861)

DE eerste doode, die van het benedencind van Leeuwen, over de beringing van den doorgebroken dijk, grafwaarts is gedragen, is zekere Hendrik de Rappard, die in het laatst dezer maand zijn honderdsten verjaardag zou hebben kunnen vieren.

St. Ignatius-vloed had 92 jaren geleden even droevige voorganger

In de nacht van 31 Jan. op 1 Febr. 1861 overstromden 25 dorpen door dijkdoorbraak bij Leeuwen

(Van een onzer redacteuren)

DE HUIVERINGWEKKENDE RAMPNACHT van 31 Januari op 1 Februari j.l. heeft een vrijwel even droevige voorganger gehad.

Het toeval wil namelijk, dat in dezelfde nacht van het jaar 1861 door een grote dijkdoorbraak te Leeuwen het rampzalige hoogtepunt werd bereikt van de watersnood, die reeds enkele weken een groot gedeelte van Zuid-Gelderland teisterde. Ongeveer 25 dorpen werden overstroomd, tientallen mensen kwamen om het leven, honderden moesten have en goed verlaten en elders een tijdelijk onderkomen zoeken. Ook toen brachten de couranten ontstellende berichten over de ramp en bevatten zij ontroerende staaltjes van medeleven en hulpverlening.

„De gruwelijke ramp zal voortleven als een vreeselijk spook”

Over de voorgeschiedenis van de rampnacht weten we het volgende. Op Zaterdag 5 Januari 1861, 's morgens om 4 uur, brak de dijk even boven het dorp Brakel door. Het gat was 216 el groot. Ijs en water vernielden dadelijk 70 huizen en het laatste overstromde grote gebieden in de Betuwe en op het eiland van Dordrecht. In allerlei werden voorzieningen getroffen voor hulpverlening aan de getroffen streken.

Ook Koning Willem III begaf zich naar de geteisterde gebieden om de toestand in ogenschouw te nemen, terwijl hij gelastte, dat de zich in het Loo bevindende tenten naar de noodlijdenden zouden worden gezonden.

Weldra volgden verschillende nieuwe doorbraken, terwijl een strenge vorst aanhield. Nieuw en zwaarder ijs kwam aandrijven, terwijl het water in de overstromde polders bevroor. Bij Dreumel en Alphen stroomde het water over de noodkeringen op de benedendijk. Door de zware vorst vormde zich een ijsklomp, welke een welkome verdediging van have en goed vormde. Zeer hoge waterstanden met zware ijsgang werden genoteerd te Appeltorn, Maasbommel, Alphen, Dreumel, Wamel en Leeuwen.

Een overzicht vertelt over het verloop: „Den 17den begon het doolweer te worden. Met een hoogten waterstand gingen de bevenrivieren daarna afwisselend los en weder vastzitten. De zorg en bekommernis over het verloop van de dingen die komen moesten, werden met den dag groter. Zoo bereikte men den 28sten Januari. De beneden-rivieren welke tot toen onwrikbaar vastzaten, begonnen een teekenen van losgaan te geven te Hulhuizen, doch slechts kortstondig. Aan den Hortenberg schoof het ijs zeer hoog op den dijk. Ook te

catastrophe werd, en niet zonder reden, gevreesd. Te Lent, Hemmel en op meerdere plaatsen bejverde men zich het vee naar de dijken te brengen. Te Bommel onder Doornik nabij het Hemeltje, stond het water in het karspoor, op den dijk....”

Zo was de toestand toen de avond van 31 Januari aanbreek.

Het verloop van de gebeurtenissen ontleenen we weer aan de verteller: „In den avond van den 31sten Januari begon een krachtige ijsgang te Deest, Afleiden en Druten. 's Nachts om 4 uur werd deze ijsgang nabij Leeuwen gesluit, het water liep toen op tot 8.60 el. Het ijs werd met groote kracht tegen de kislings aangedreven, zoodat deze kislings geheel werden weggestoken. Met een verval van meer dan

5 el stortte het ijs en water over den dijk. De hulzen bindendijks werden omver geworpen en de doorbraak te Leeuwen, welke thans nog voorleert in de herinnering van ouden van dagen als een vreeselijk spook uit hun jeugd, was een voldongen feit.

Twee galen waren ontstaan, een van 200 en een van 145 el, slechts een stuk dijk, van een el of 16, bleef staan. Zeven en dertig mensen vonden den dood in de golven.

Door deze dijkbreuk werd de Neder-Betuwe ontzet, de noodklok te Leeuwen gaf verlichting aan de beklemden gemoederen der Betuwnaren. Het vloedwater, dat te Leeuwen Maas en Wasl binnendrong vloodte over de dorpen Appeltorn, Batenburg, Bergharen, Weurt, Ewijk, Hees Neerbosch en herelkte in den nacht van den 2den op den 3den Februari reeds Wychen.

Langs Oude Haven en Lage Markt te Nijmegen was een bekisting gemaakt, doch door den aandrang van het water sloeg deze uiteen. Tot de Hezelstraat en een gedeelte van de Priemstraat liep toen het water op. De bewoners van de Boffelstraat en de Lage Markt moesten op de bovenverdiepingen vluchten. In Querdamm bij Millich brak in den nacht van 1 Februari door. De Oolj, Persingen en een gedeelte van Millingen liepen onder water.

HIER WERD DEN 1 FEBRUARI 1861
HENDRIK VAN BEEK MET VROUW
EN VIER KINDEREN DOOR DEN VLOED
VERZWOLGEN.

HUN EENIG OVERGEBLEVEN KIND
JOHANNA DANKBAAR VOOR HARE
WONDERDADIGE REDDING. HEEFT
DIT HUIS HERBOUWD IN 1863

LEN GEDENKSTEEN in de gevel van het woonhuis, thans bewoond door de fam. Hol te Leeuwen. De tekst spreekt voor zichzelf

De Gelderlander, zaterdag 14 februari 1953

Johannes van Haren trouwde met Ida van Ingen uit Maasbommel en werd klompenmaker. Het echtpaar kreeg 5 kinderen. Johannes was de grondlegger van schoenenfabriek Van Haren. Door zijn zoon Ivo is dit later tot een internationaal concern uitgebouwd.

Machinaal werk kende men toen nog niet, alles werd met de hand gemaakt. Elke week reisde Johannes met een korf vol schoenen op de rug te voet over Tiel naar Utrecht. Van daaruit ging de tocht verder per trekschuit naar Amsterdam, waar hij zijn 'winkelwaar' aan de man probeerde te brengen.

In het pand Dijkstraat 227 in Beneden-Leeuwen, achter het huidige dagverblijf De Strang, komen we al in 1910 een heuse schoenfabriek tegen.

Het betreft Johannes van Haren, oorspronkelijk klompenmaker (*zie hierboven bij de watersnoodramp van 1861*), die met zijn drie zonen dit bedrijf runde, met als bedrijfsleider diens schoonvader H. Donkers.

In 1910 bestond het personeel uit de eigenaars en verder 4 mannen boven de 17 jaar en twee jongens die jonger waren. Eén vrouw completeerde het personeel. De arbeidsinspectie kwam in 1911 controleren. Uit de aanwezige arbeidslijst bleek dat de jongens en de vrouw te lang werkten. Zij werkten 60 en een 1/2 uur per week terwijl dit hoogstens 58 uren mochten zijn. Een bekeuring volgde.

De gebroeders Cornelis, Ivo en Johannes van Haren vertrokken op 1 september 1913 vanuit Leeuwen-Beneden naar Baardwijk (bij Waalwijk), waar ze hun bedrijfje voortzetten. Hun ouders volgden op 28 november 1913.

In 1929 begon de in 1892 in Leeuwen geboren Ivo zijn eigen schoenenfabriek in Waalwijk. Hij kon zijn schoenen echter aan de straatstenen niet kwijt en begon toen zelf een winkelketen: "Van Haren Schoenen". Het werden uiteindelijk 90 filialen. Samen met de vier fabrieken (ook in den Bosch) goed voor 1500 personeelsleden.

van Haren schoenfabriek

Ivo overleed in 1956.

Personeel uit heel Nederland van de winkels van Van Haren bezoeken de schoenfabriek aan het Hoogeinde, 31 augustus 1932. Vooraan in het midden staat Ivo van Haren.

Opening van het 50ste filiaal van Van Haren, 18 mei 1937. Voor de winkel staan de eigenaren van de zaak met burgemeester Moonen, in het midden staat Ivo van Haren.